

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЕКОСИСТЕМНИХ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ

Протягом 2011-2015 років Європейська Комісія виступила з декількома важливими ініціативами у галузі ефективності використання ресурсів, кульмінацією яких став «Пакет циркулярної економіки», прийнятий у грудні 2015 року. Економіка замкненого циклу або циркулярна економіка (англ. Closed-loop economy, Circular economy) — модель економічного розвитку, заснована на відновленні та раціональному споживанні ресурсів, альтернатива традиційній, лінійній економіці. Використовує економічні підходи з метою мінімізації негативного впливу на довкілля, безвідходного виробництва та досягнення цілей сталого розвитку. Для досягнення цієї мети необхідно створити правові та інституційні передумови становлення в Україні «зеленої» економіки, що суттєво зменшить залежність економічного зростання від використання природних ресурсів і енергії. Концепція циркулярної економіки (економіки повного циклу) має слугувати підґрунтям для переосмислення ролі відходів як ресурсів. Застосування принципів та технологій більш чистого виробництва також стимулюватиме суб'єктів господарювання до змін у підходах до організації виробництва [1, с.95].

Отже, головним завданням державного та регіонального управління в умовах сталого розвитку є структурна перебудова економіки на засадах обов'язкової інтеграції екологічної політики в стратегію економічних реформ. Одним з напрямів реалізації екологічної політики держави є розбудова екологічної мережі в Україні, метою якої є збереження ландшафтного і біологічного різноманіття та створення нових об'єктів природно-заповідного фонду (ПЗФ). Збільшення площі ПЗФ, яка згідно Програми формування

екологічної мережі у 2020 році буде складати 15% від площі країни (зараз близько 6%), має відбуватися з урахуванням забезпечення шляхів міграції і поширення видів рослин і тварин (так звані екокоридори). У той же час, фінансування комплексу заходів, передбачених Програмою формування національної екологічної мережі за рахунок держбюджету України, а також підприємств усіх форм власності здійснюється не достатньо.

Всесвітнім економічним форумом підготовлено та опубліковано результати глобального дослідження із супроводжуючим його рейтингом країн світу за рівнем екологічної ефективності. Позиції у рейтингу розподілені на підставі Індексу екологічної ефективності 2018 (The Environmental Performance Index 2018), що відображають досягнення країн у сфері управління природними ресурсами та їх раціонального використання. Індекс екологічної ефективності 2018 оцінює стан навколишнього середовища та життєздатність екосистем 180 країн світу. Лідером за рівнем екологічної ефективності визнано Швейцарію. У першу десятку лідерів також увійшли Франція, Данія, Мальта, Швеція, Велика Британія, Люксембург, Австрія, Ірландія та Фінляндія. Україна у рейтингу посіла 109 сходинку і опинилась між Туреччиною (108) та Гватемалою (110). У поточному році Індекс України склав 52,87 бали. Найгірше значення отримав показник, який оцінює втрати лісового покриву (14,08). Крім того, низка показників оцінена менше, ніж на 50 балів, наприклад – біорізноманіття та середовище проживання – 49,10 балів [2].

Екологічний каркас території у більшості регіонів України потребує формування додаткових природоохоронних заходів. Дослідження даних державної статистики щодо витрат на охорону природного середовища вказує, що протягом 2016 року на охорону навколишнього природного середовища підприємствами, організаціями та установами України було витрачено 32,5 млрд. грн, у 2015р. – відповідно 24,6 млрд. грн. У загальному обсязі капітальних інвестицій України на охорону навколишнього природного середовища, інвестиції в інтегровані технології складають 59%, в очищення – 40% та інші види діяльності – 1%. Основним джерелом фінансування витрат на

охорону навколишнього природного середовища, як і у попередні роки, були власні кошти підприємств та організацій – 68%, за рахунок державного та місцевих бюджетів було профінансовано 6% витрат, а решта коштів надійшла з інших джерел фінансування [3].

На даний час, Європейський Союз запровадив ініціативу - побудувати «зелену» інфраструктуру екосистемних послуг. За визначенням фахівців ООН, екосистемні послуги представляють собою безліч вигід, якими природа наділяє суспільство. Екосистемні послуги створюють можливості для життя людей, наприклад, шляхом надання їм калорійної їжі і чистої води, регулювання захворювань і клімату, сприяння запиленню культур і формування ґрунтів, а також забезпечення рекреаційних, культурних потреб населення [4].

Україна має досить потужний потенціал щодо розвитку екосистемних послуг туристичного спрямування на рекреаційних територіях. У державі на 01.01.2016 налічується 649 територій і об'єктів ПЗФ загальнодержавного значення: 19 природних і 4 біосферних заповідники, 49 національних природних парків, 310 заказників, 134 пам'ятки природи, 18 ботанічних садів, 7 зоологічних парків, 19 дендрологічних парків, парків-пам'яток садово-паркового мистецтва. Їх загальна площа становила 2244,18 тис. га або 54,97 % від усієї площі ПЗФ і 3,56 % від площі України [5].

Регіональні дослідження напрямків розвитку екосистемних послуг та рекреаційно-туристичної діяльності у регіонах України свідчать, що за сприянням ЄС упроваджені два масштабних транскордонних туристичних проекти в Івано-Франківському регіоні: «Розвиток транскордонного туризму та мережі в Івано-Франківську (Україна) і Марамуреші (Румунія)» та «Велокраїна». У рамках першого з них у місті Яремче організовано Центр екотуризму, а другий спрямований на розвиток мережі пішохідних та вело-маршрутів у регіоні. Партнерами проекту «Велокраїна» є Карпатський національний природний парк, місцеві громадські організації. Заслуговує на увагу досвід реалізації проекту FORZA – комплексного проекту екологічного, соціального та економічного спрямування, де розвиток туризму визначено як

один із засобів підвищення доходів населення Закарпаття. За рахунок коштів проекту було утворено Рахівський туристичний центр та Закарпатський туристичний шлях у Рахівському районі. Завдяки означеному проекту, Рахівським лісовим господарством та Карпатським біосферним заповідником у співпраці з гірськими районними адміністраціями було облаштовано близько 80 км Закарпатського туристичного шляху [6].

Міжнародні експерти вважають, що сучасними напрямками розвитку екосистемних послуг у сфері рекреації та туризму є: 1) фермерський туризм, – як швидко зростаючий ринок послуг, що дозволяє городянам поєднуватися з природою; 2) туризм на природоохоронних територіях з водними акваторіями та рибальськими селищами. Послуги рекреаційної рибалки – це зростаючий туристичний сектор з приблизно 118 мільйонами рибалок у розвиненому світі; 3) природний туризм у лісах, який слід враховувати у регіональному плануванні та управлінні лісогосподарською діяльністю. Доходи від туризму можуть стати стимулом для впровадження заходів сталого розвитку природоохоронних територій [4].

Для розвитку фермерського або агротуризму, Міністерство аграрної політики України у регіонах країни ініціювало роботу щодо формування шести агро-рекреаційних кластерів у рамках реалізації Концепції розвитку сільських територій. Функціонування аграрних рекреаційних кластерів дозволить розвивати мережу «зеленого» та аграрного туризму у сільській місцевості [7]. Одеська область також приєдналася до цього проекту, і проводить роботи по створенню «Еко парку - Фрумушика» у Тарутинському районі.

У контексті розглянутих проблем, сфера туризму і рекреації є важливим сектором національної економіки та інструментом розвитку природно-рекреаційних територій. Державна та регіональна політика щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини, екологізації діяльності закладів рекреації та туризму повинно стати невід'ємними умовами сталого економічного та соціального розвитку

територій. У регіонах України необхідно розвивати збалансовані підходи щодо використання потенціалу природно-заповідної сфери туристичного природокористування, міжнародний досвід реалізації транскордонних туристичних проектів у Карпатському національному природному парку, сформувати комплексні регіональні туристичні проекти екологічного спрямування. Упровадження напрямів розвитку екосистемних послуг «зеленого» туризму буде мати позитивний ефект в умовах циркулярної економіки. Особливо це необхідно для пошуку додаткових інвестицій на природоохоронні заходи та формування екологічного каркасу територій у регіонах України.

Список використаної літератури:

1. Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/ua/publikatsii-ta-zvity/un-in-ukraine-publications/4203-2017-natsionalna-dopovid-tsili-staloho-rozvytku-ukraina-iaka-vyznachaie-bazovi-pokaznyky-dlia-dosiahnennia-tsilei-staloho-rozvytku-tssr>
2. The position of Ukraine in the rating of environmental efficiency in 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciyi-ukrayiny-v-reytingu-ekologichnoyi-efektyvnosti-u-2018-roci>
3. Витрати на охорону навколишнього природного середовища у 2016 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Ecosystem Services and Biodiversity. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fao.org/ecosystem-services-biodiversity/en/>
5. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2015 році. К.: ФОП Грінь Д. С., 2017. – 308 с.
6. Лінтур І. В., Кампов Н. С., Касинець О. В. Інвестиційні проекти розвитку туристичного комплексу України // Економіка і суспільство. – 2018. – №14. – С. 613 – 618.
7. Андреева Н. Сучасна організація аграрного туризму в Україні як перспективний напрямок розвитку сільських територій / Н. Андреева, С. Нездоймінов, І. Дишловий // Економіст. – 2011. – 7. – С. – 2011. – С. 25-28.